

พระสงฆ์ในวงกวี

พระพุทธิสารเถร (ริน ยสปาโล)

พุทธิสาโรวาท (เพลงบอก พระโพธิสัตว์เสียบบุตร)

ผศ.พอพล อุบลพันธุ์

พระพุทธิสารเถร (ริน ยสปาโล)

ท่านอาจารย์ท่านเจ้าคุณพระพุทธิสารเถร (ริน ยสปาโล) อดีตเจ้าอาวาสวัดเพชรจริก ซึ่งท่านได้มรณภาพไปแล้ว เมื่อวันที่ ๒๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๗ เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่าท่านเจ้าคุณพระพุทธิสารเถรเป็นนักปราชญ์รอบรู้ธรรมะ เป็นนักกวีสันทัดในการแต่งคำประพันธ์ร้อยกรอง คำประพันธ์ของท่านมีทั้งกวีต คือ ถูกต้องตามลักษณะคำประพันธ์ อ่านไพเราะ คล่องปาก รื่นหู ทั้งอรรถรส คือ เนื้อหาสาระ ข้อคิดอันคมคายกินใจ

เมื่อ ๒๐ กว่าปีที่แล้ว ผู้เขียนได้ร่วมกับคณะจัดทำหนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ พระพุทธิสารเถร (ริน ยสปาโล) เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๘ โดยรับหน้าที่เป็นผู้พิมพ์ต้นฉบับบทกวีพุทธิสาโรวาท เพลงบอกเรื่องพระโพธิสัตว์เสียบบุตรด้วยมือตนเอง ต้นฉบับเดิมเป็นลายมือเขียนของท่านเจ้าคุณและอยู่กระจัดกระจายในที่ต่างๆ บางส่วนขาดชำรุดยากต่อการพิมพ์ต้นฉบับ บรรดาลูกศิษย์ได้รวบรวมจนได้เนื้อหาที่สมบูรณ์ บทกวีนี้เป็นชนิดกลอนเพลงบอก

เป็นคำสอนสั้นๆ ที่ท่านได้ประพันธ์ไว้ เพื่อระลึกถึงคำสอนเชิงกวี รวมทั้งเป็นบทกวีที่นับวันจะหาอ่านยากมาก และเพื่อถ่ายทอดไว้เป็นอนุสรณ์แก่ชนรุ่นหลังต่อไปผู้เขียนจึงนำมาเป็นอาจริยานุสรณ์รวมทั้งรำลึกถึงท่านเจ้าคุณอาจารย์ผู้มีอัจฉริยะทางการกวีอีกครั้งหนึ่ง ดังนี้

พุทฺธิสาโรวาท

เพลงบอก พระโพธิสัตว์เสียบุต

อนิจจาอะตังสัจจาวา	แปลความว่าไม่เที่ยงแท้
เกิดแล้วแก่เจ็บตาย	เหมือนกันทั้งชายหญิง
ควรจะปลงลงให้เห็น	สังขารเป็นเช่นนั้นจริง
ทั้งทุกสิ่งสรรพสมบัติ	มีแต่จะพลัดกัน
สิ่งใดไม่เที่ยงสิ่งนั้นเป็นทุกข์	หาความสุขที่ไหนได้
เช่นโรคไข้รันทา	มีอยู่ประจำชั้นนี้
ความหนาวร้อนหิวกระหาย	เป็นโรคไข้ประจำวัน
นอกจากนั้นโรคา	จรมาเป็นครั้งคราว
โรคปวดเคียดเวียนศรีษะ	โรคในตาโรคในหู
โรคในรูจมูกกลิ่น	และโรคอยากกินเหล่า
สิ่งใดไม่เที่ยงสิ่งนั้นเป็นทุกข์	หลงว่าสุขว่ายินยาว
หลงหนุ่มสาวสวยสด	ประจูดั่งมดแมลง
สิ่งใดเป็นทุกข์ปลุกให้เห็น	สิ่งนั้นเป็นอนัตตา
อย่าถือว่าตัวตน	สิ่งสัตว์ทุกหนแห่ง
เพราะปรารถนาไม่สมหวัง	พระพุทฺธังทรงแสดง
ให้แจ่มแจ้งอนิจจัง	ทุกขังอนัตตา
อนึ่งในเรียกไตรลักษณ์	อันเห็นหลักสำหรับจิต
จงหมั่นคิดหมั่นนึก	ชักชวนกันศึกษา
เกิดเป็นกายต้องตายแน่	ทั้งหนุ่มแก่ที่เกิดมา
ไม่เลือกว่ามีหรือจน	ต้องตายทุกคนไป
ใครเห็นธรรมดาเกิดปรากฏ	ตัดสมมติในโลกสัตว์
จิตสังัดสลัดโคก	ในยามวิปโยคใหญ่
เพราะฉะนั้นไม่ควรโคก	ถึงผู้ละเลิกเพราะอาลัย
จงทำใจเหมือนโพธิสัตว์	คราวครั้งอุปบัติเป็น
เสวยพระชาติเป็นชวานา	ภรรยาชื่อนางพราหมณี
บุตรชายมีที่ร่วมสุข	และร่วมความทุกข์เข็ญ
พร้อมบุตรและศรีสะเก	ทั้งคนใช้ที่ตีเด่น
สัญชาติเป็นชนชวานา	รวมได้ห้าหกคน

ครั้นรุ่งสุริโยพระโพธิสัตว์
จากสำนักไปทำนา

พระโพธิสัตว์เริ่มไถนา
ชูชอนตนไต่กองหญ้า

เจ็บเหลือล้นทนไม่ไหว
งัดข่าแล้วขอรับ

พระโพธิสัตว์ได้ยินบุตร
รีบผายผันไปหาบุตร

สังเกตดูจนรู้ดี
ไอ้ลูกแก้วที่สืบทอด

พระโพธิสัตว์ไม่โคกเศร้า
ยกลูกชายที่มรณัง

ทำความสะอาดปัดกวาดหญ้า
ไม่ร้อนจัดขึ้นอารมณ์

เอาผ้าห่มคลุมศพไว้
ดอกไม้ควรเก็บบูชา

แล้วไปทำการไถนา
ครั้นไถเสร็จปล่อยวัวไป

แล้วกลับมาอยู่ที่ตังศพ
ที่ตำบลตังเคหา

โพธิสัตว์ปราศรัยถาม
ท่านมุ่งหมายจะไปไหน

พราหมณ์สหายได้สดับ
ขอบอกกันตามเรื่องราว

ฉันตั้งใจจะไถนา
ครั้นนำวัวมาถึงนา

ฉันขอถามเป็นความลับ
ถ้ารู้ไปถึงหลายหู

ครั้นฉันจะกลับเคหาฐาน
ธุระอะไรบ้างสหาย

ดีแล้วนายสหายพราหมณ์
บอกเมียฉันกับลูกสะใภ้

ให้เขานั้นชวนกันมา
อุปเตียนมิให้จัดมา

ก็รับรัตชนลูกรัก
ที่รืมนาสณฑ์

ลูกเก็บหญ้ามาเผาปน
กัตบุตรชวานาพลัน

ส่งเสียงไปบอกบิดา
แล้วล้มลงดับขันธ์

แล้วก็หยุดไถนาพลัน
แล้วหยุดประคองกาย

บุตรไม่มีชีวิตแล้ว
มาดับมาสูญหาย

เพราะรู้เท่าการเกิดตาย
มาตั้งที่สมควร

ที่ในนาพระโพธิสัตว์
ในยามเมื่อลมหนาว

นิยมใช้ตามแบบกระบวน
ไปตามประสาจน

ที่ค้างคาจนสำเร็จ
กินหญ้าริมไพรสนต์

จำเพาะพบพราหมณ์หนึ่งคน
อยู่ไม่ระยะกัน

ดูก่อนพราหมณ์ผู้สหาย
เชิญหยุดปราสัยฉัน

ฉันมีความลับสำคัญ
แต่อย่าให้ฉาวไป

มาแต่เวลาตอนเช้ามัว
รู้ว่าลืมแอกไถ

อย่าบอกกับผู้ใดๆ
ต้องอายอดสุครัน

ความต้องการไปเอาไถ
ถ้ามีจงใช้ฉัน

ฉันสั่งความไปด้วยกัน
อีกทั้งคนใช้งาน

ที่ทุ่งนาของเรานี้
ทั้งข้าวห่ออาหาร

พร้อมผ้าขาวและสาดขาว
ส่วนอาหารข้าวห่อ
พราหมณ์สหายได้รับสั่ง
อย่างรีบรุดถึงเคหาสน์
แล้วบอกความนางพราหมณี
ลักประเดี้ยวก็เลยลา
นางพราหมณ์มณีบอกบุตรและศรีสะเก
ต่างระแวงสังเกตุ
หรือว่าตัวของลูกชาย
ทั้งสี่คนนำเครื่องบูชา
พระโพธิสัตว์ได้ทักนัง
ทั้งธิดาและคนใช้
บุตรชายเราสิ้นชีวิต
กัตุลูกฉันทกลางทุ่งนา
เราทั้งหลายอย่าได้โศก
ความเกิดดับของสังขาร
การเศร้าโศกไม่เป็นผล
ทำบุญให้ไปดีกว่า
แล้วพระโพธิสัตว์นำภริยั้ง
ทั้งคนใช้ที่รับใช้
ให้ดูศพของลูกชาย
ตามวิสัยการเกิดดับ
นางพราหมณ์กับบุตรและศรีสะเก
จึงปรารภธรรมดา
สกดจิตปลิตโศกศัลย์
แล้วกลั่นกลืนความโศกศัลย์
เห็นนางภรรยาจัดอาหาร
ที่หิวจัดรับประทาน
ช่วยกันจัดตัดฟันผา
ดับพินตียกสรีระ
มีรูปเทียนและดอกไม้
โดยเคารพไม่ประมาท
แล้วจุดเพลิงรุ่งเรืองจ้า
จอมอมรเทวดา

จงบอกเล่าให้แจ้งการ
เอาเพียงพอดคนเดียว
รีบไปยังบ้านโพธิสัตว์
ไม่มีความหวาดเสียว
ทั้งคนที่ได้ข้องเกี่ยว
กลับยังเคหาตน
ทั้งคนใช้ให้ทราบแจ้ง
ไม่ทราบถึงเหตุผล
บังเกิดไข้ถึงวายชนม์
มาถึงทุ่งนาพลัน
เห็นภริยั้งทั้งบุตรสะเก
จึงได้ปราถนาล้น
เพราะภูพิษฤทธิร้ายครัน
ล้มลงชีวาวาย
ถึงผู้ละโลกไปลิบลับ
สุดที่จะประมาณหมาย
กับผู้คนได้ถึงตาย
รำร้องโศกาลัย
ธิดาทั้งลูกสะเก
มาถึงต้นไม้ใหญ่
ที่ทำลายละโลกไป
สุดที่จะกลับคืน
ทั้งคนใช้ได้เห็นศพ
ไม่มีใครอาจฝ่าฝืน
สังขารนั้นก็ไม่ยั่งยืน
ด้วยธรรมชั้นธัตติ
ส่งให้ท่านพระโพธิสัตว์
เสร็จแล้วจัดการผี
บรรดามาสามัคคี
ขึ้นตั้งเชิงตะกอน
เป็นเครื่องใช้บูชาศพ
ดังพุทโธวาทสอน
อาสน์อินทราภิราวีร้อน
ส่องเนตรลงมาพลัน

เห็นโพธิสัตว์ชานา
เพ่งพินิจมรณะ
ท้าวสักกะพอพระทัย
เป็นสามัญชาวมุขย์
องค์อมราตรัสปราศรัย
อย่างเนื้อโคหรือเนื้อหมู
พระโพธิสัตว์ตอบว่าข้าเฝ้าศพ
ไม่ใช่ข้าอย่างเนื้อหมู
ท้าวพันตาบัญชาถาม
หรือผู้ละโลกชั่วชัง
พระโพธิสัตว์จึงตอบว่า
มีสันดานที่ถูกจิต
เหตุที่ข้าพเจ้าไม่เศร้าโศก
เพราะเห็นในอนิจจัง
งูลอกคราบแล้วเลื้อยไป
ผู้มรณาก็เช่นนั้น
เที่ยวผู้ตายจากทั้งทราบไว้
การเศร้าจิตของพ่อแม่
ถึงตัวเราก็เหมือนกัน
จึงไม่เกี่ยวเศร้าโศกศัลย์
องค์อัมรินทร์จึงผินพักตร์
โยโฉมงามไม่โหม่นนัส
หรือไม่เป็นอะไรกัน
หรืออย่างไรจงตอบความ
ฝ่ายนางพราหมณ์ผู้มีสัตย์
จึงตอบความรวมปัญหา
ผู้ตายนี้เป็นปิยะบุตร
ไม่มีสิ่งใดเคืองแค้น
เวลามาเขาก็มา
การเสียใจหรือรำร้อง
เหตุฉะนั้นตัวดิฉัน
การเผาผีพร้อมกันอยู่
ต่อแต่นั้นท้าวโกษี
บุตรพราหมณ์ตามความจริง

กระทำมาปนกิจ
สละความโศกศัลย์
ปลอมลงไปในที่นั้น
เดินทางมาหยุดตรา
ทวนทำอะไรก่อไฟโต
จงตอบอย่ามูสา
ถูกงูขบถึงมรณา
เชิญท่านจงรู้การ
ทำไมพราหมณ์ไม่เศร้าโศก
ว่ากล่าวไม่ฟังชาน
เป็นบุตรข้าที่โปรดปราน
ของปิตุมารดา
ถึงผู้ละโลกล่วงลับไป
มิได้คิดกังขา
ไม่อาลัยเลื้อยกลับมา
ไม่ผิตแผกกันเที่ยว
เขาก็ไม่อาลัยคิด
ผู้ตายไม่แลเหลียว
เป็นเช่นนั้นจริงๆ เจียว
ถึงผู้ที่บัลลีย์
ดรัสถามทักนางเมียพราหมณ์
ถึงผู้ที่ตัดสัຍ
หรือเขานั้นจงเวรภัย
ให้ตรงไปตามจริง
สดับอรรถข้อคำถาม
ไปตามประสาหญิง
เปรียบประดุจหัวใจจริง
ตัวเขาสุดแสนดี
ถึงเวลาเขาก็ไป
เป็นเครื่องเศร้าหมองศรี
ไม่โศกศัลย์ให้เสียที
เขายังไม่รู้เลย
เธอก็มีปัญชาถาม
มิได้หยุดนิ่งเฉย

ผู้มรณะเป็นอะไรกัน
หรือเขาเคยเบียดเบียนกัน
จึงตัวเจ้าไม่เศร้าโศก
คนโดยมากมักโศกาลัย
ฝ่ายบุตรพระโพธิสัตว์
จึงปราสัยตอบว่า
เป็นที่รักของดิฉัน
เขาดับจิตแล้วร่ำร้อง
ทั้งเป็นเหตุให้โรคา
อันเป็นทางเพิ่มทุกข์
องค์อัมรินทร์จึงผินพักตร์
เราขอถามตามความจริง
ผู้ที่ตายวายชีวิต
เจ้าก็เฉยไม่โศกาลัย
หรือเป็นพี่ของตัวเจ้า
หรือเจ้าคิดปวราณา
สะกั๊พราหมณ์ให้ความตอบ
ผู้บรรลือเป็นสามี
เขาเป็นคนดีไม่มีผิด
ได้อยู่กันจนชีวิต
เหตุข้าพเจ้าไม่เศร้าโศก
การโศกาถึงผู้ตาย
ปวราณาเอาพระจันทร์
คนรักตายแล้วโศกา
เผากันอยู่ไม่รู้ลึก
ถึงจะขึ้นโศกาลัย
แล้วอินทราถามทาสี
ช่วยบอกฉันหน่อย เถอะนะ
ทำไมเจ้าไม่โศกาลัย
มากไปแต่การเบียดเบียน
ฝ่ายนางทาสีที่รับใช้
ของอัมรสอบสวน
ผู้ที่ถึงซึ่งความตาย
ท่านผู้มีกรุณา

ไม่โศกาลัยถึงเขาเลย
หรือว่าเป็นฉันใด
วิบโยคยามพลัดพราก
พิไรร้องกันใหญ่
สดับอรรถสหัสสนัยน์
เขาเป็นเชษฐานาง
เทียบเท่ากันกับชีวิต
จะทำให้หมองหมาง
บังเกิดมาในระวาง
จึงไม่โศกาเลย
ตรัสถามทักสะกั๊พราหมณ์
ตัวเจ้าอย่านิ่งเฉย
เหมือนญาติมิตรไม่มีเลย
ข้อนี้เป็นฉันใด
โยไม่เศร้าโศกสักนิด
ต้องการจะหาใหม่
โดยรอบคอบทุกสิ่งไป
ข้าเป็นภริยา
ยอดชีวิตของดิฉัน
ดิฉันไม่คิดหา
ดังชาวโลกเคยเป็นมา
ก็คงไม่ได้คืน
ไม่มีวันจะสมหมาย
ต้องเป็นผู้ฝ่าฝืน
ไหนจะนึกถึงคนอื่น
ผู้ตายไม่ผันแล
ตัวเจ้านี้เป็นไรกัน
ให้ต้องตามกระแส
หรือเขานั้นเคยรังแก
ขู่ข่มขับเบียนตี
จึงอธิบายตอบว่าทะ
ใจความถูกถ้วนถี่
ท่านเป็นนายของข้านี้
พร้อมทั้งเมตตากรรม

ท่านไม่รู้กราบทูลหาโทษ
 คราวเจ็บไข้เป็นธุระ
 หมอน้ำแตกเชื่อมไม่ติด
 อนิจจกรรมการตาย
 ญาติประชุมพร้อมกันเผา
 ถึงร้องไห้หรือโศกาลัย
 เพราะเหตุนี้ตัวดิฉัน
 ปล่อยให้เป็นธรรมดา
 องค์อัมรินทร์ได้ยินศัพท์
 ท่านผู้รู้จักเหตุ
 รูปแปลงหายกลับกายิน
 จอมเทโวโสมนัส
 ว่าดูกรท่านทั้งหลาย
 รัตนะพร้อมทั้งเจ็ด
 ท่านไม่ต้องทำสิ่งใด
 ด้วยเดชเทพเทวัน
 แล้วอัมรินทร์นิมิตแก้ว
 ดั้นดาบไปทั่วคาม
 แล้วท้าวสักโกให้โอวาท
 ในไม่นานเลยลับถึง
 พระโพธิสัตว์จัดการศพ
 ในมรณะนุสสติ
 ครั้นเสร็จสรรพกลับคามัง
 ทุกคนแสนเกษมสันต์
 ตั้งแต่นั้นหมั่นบริจาค
 สร้างกุศลเป็นสาธารณ
 รักษาสิลบำเพ็ญธรรม
 ครั้นทำสายละโลกนี้

ให้ประโยชน์แก่คนไข้
 เลี้ยงดูอุปถัมภ์
 ไม่สนิทเหมือนเดิมทำ
 สุดที่จะให้เป็น
 ตัวของเขาหาไม่รู้
 ผู้ตายไม่ฝันเห็น
 ไม่โศกาลัยให้ลำเค็ญ
 เรื่องสังขาร
 จึงตอบรับว่าสาธุ
 ประเสริฐวิเศษโส
 เป็นองค์อินทร์ท้าวสักโก
 แล้วตรัสพระบัญชา
 เราจะให้ซึ่งสัตตะ
 สำเร็จไม่ต้องหา
 เช่นการไถลากไถนา
 ผู้มีฤทธิ์บันดาล
 บังเกิดแล้วในทันใด
 เต็มทั้งเคหาฐาน
 อย่าประมาทในศีลทาน
 ขึ้นด้าวตั้งแดน
 ด้วยปรามาสภาวะ
 ได้รับผลดีแสน
 เห็นรัตนทั้งเขตแดน
 สุดที่บรรยาย
 ให้คนยากหรือคนจน
 อันมีประการหลาย
 เป็นประจำจนวันตาย
 มีสุคติ ไป.....